

Az *alvó nagyapó* Munkácsy szalonzsáner sorozatának egyik utolsó darabja. Végyvári Lajos *Festménykatalógusa*¹ három „nagyapós” képet sorol fel Munkácsy életművében: a 420-as számú *Nagyapó névnapja*, a 421-es *Az alvó nagyapó* és a 439-es *Az erős nagyapó* című kompozíciókat. Adatokat és reprodukciót azonban csak *Az alvó nagyapó*hoz közöl, 1886-ra datálva a képet. A Magyar Nemzeti Galéria Adattárában őrzött számlakönyv – *Comptes de M. Sedelmeyer du 1-er Janvier 1879 au 31 Décembre 1888*. (Jelzet: 3053/1930.) – azonban csak két hasonló témájú kompozíciót említ: 1886. júniusában *A nagyapó névnapja* (*La fête du grand père*), 1887. augusztusában *Az alvó nagyapó* (*Grand père endormi*) címmel bejegyzett művet adta át Munkácsy Sedelmeyernak. Az itt látható kép a második tétellel azonos, vagyis 1887-ben készült, szignója szerint Colpachon.

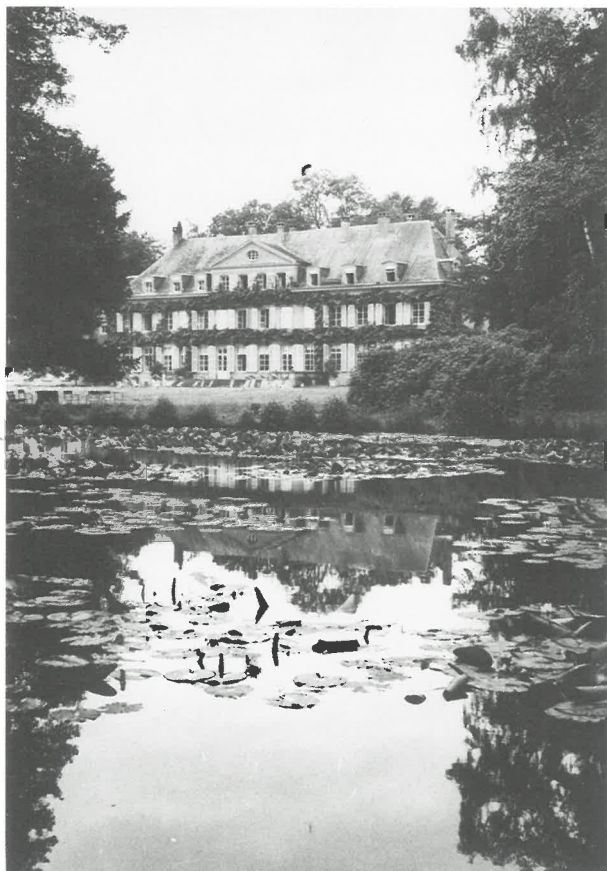
MUNKÁCSY Mihály: De MARCHE báró arcképe, 1872. magántulajdon

A szakirodalom számos Colpachon festett Munkácsy-képet tart nyilván, de csak kettő olyat ismer, melynek szignójában, Munkácsy neve mellett a „Colpach” megjelölés is olvasható. Az egyik Munkácsyné unokahúgának, Cécile Barnewitznek 1894-ben festett arcképe (VL 553.), a másik pedig az 1887-ben készült *Az alvó nagyapó* címen ismert intim életkép. A bóbiskoló idős férfi modellje Munkácsyné édesapja, Charles Papier (1811–1897) lehetett, aki idős korában feleségével együtt a colpachi kastélyban töltötte a nyarakat.

MUNKÁCSY Mihály: Cécile Papier de MARCHE arcképe, 1872. magántulajdon

Colpach az 1880-as években

COLPACH,

a Pfortzheim grófok egykori birtoka² Munkácsyné örökségként került a Munkácsy-család tulajdonába. Colpach grófságát a 12. században említik először a források a de Bergh család jószágai között. 1628-ban házasság révén lett a Pfortzheim családé, és ugyanilyen módon jutott később a gascogne-i de Marche család tulajdonába. A de Marche család 1751-ben, Mária Teréziától nyerte el a bárói címet, és kapott hozzá birtokrészeket a mai belga-luxemburgi határon. Henri Edouard de Marche báró (1820–1873) Munkácsyné első férje, édesanyja, Marie-Justine de Pfortzheim halála után, 1863-ban örökölte meg a colpachi kastélyt, két évvel azelőtt, hogy feleségül vette a polgári származású Cécile Papier kisasszonyt, a későbbi Munkácsynét.

A családi legendárium úgy tartja, hogy de Marche báró egy délutáni sétakocsikázás alkalmával hallotta meg Cécile-t énekelni és ezüstösen csengő friss hangjába nyomban beleszeretett. Más források szerint a találkozás kevésbé romantikus körülmények között történt, de tény, hogy a húszéves Cécile erőteljes, kicsattanó személyisége olyan mély benyomást tett a báróra, hogy családja ellenkezését legyőzve, pontosabban kicselezve (felvette a luxemburgi állampolgárságot, hogy a házasságkötés minden nyilvánosság kizárásával, titokban megtörténhessen) 1865. július 9-én feleségül vette. A házassággal szemben azonban nem csak az arisztokrata oldal támasztott akadályokat, hanem Cécile szülei is, akik cseppet sem örültek a léha életviteléről közismert, lányuknál 25 évvel idősebb, szoronyavadász hírében álló báró házassági szándékának. Amikor Cécile előállt a házasság tervével, apja a családban szállóigeként fennmaradt „*Pas de mariage, pas de voyage*” (Se házasság, se utazás) felkiáltással fejezte ki ellenérzését.

MUNKÁCSY Mihály: Fasor (Colpachi park), 1873. magántulajdon

Cécile Papier de MARCHE arcképe

Cécile felmenői részben a kohászatban, részben a köz-igazgatásban tevékenykedtek, Charles Papier írnokként dolgozott Diekirchben, majd Luxembourgban. 1834-ben vette feleségül a hasonló társadalmi helyzetű Marguerite Valerius-t. Házasságukból három gyermek született, Antoine – a Cécile leveleiben gyakran emlegetett Tony –, Philippine, később Walter Ilges felesége, és Cécile. A két lánynak kiváló énekhangja volt, a szülők komolyan tanították is őket énekelni. Cécile utóbb gyakran emlegetett őrmesteri hangja egy erős megfázás következményeként alakult ki. Ekkor azonban már nélkülözhetetlen vonzó énekhangját, hiszen de Marche báró mellett, aki házasságuk kezdetétől őt bízta meg vagyona kezelésével, kiválóan beletanult a pénzügyek intézésébe.

Munkácsyval 1870 végén ismerkedtek meg Düsseldorfban és néhány hónapos ottani időzésük alatt szinte naponta találkoztak vele és Paál Lászlóval, hol a festők által

MUNKÁCSY Mihály: Hazafelé, 1882. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

MUNKÁCSY Mihály: Két család, 1877. magántulajdon

frekvenciált Mahlkasten nevű kocsmában, hol egyik vagy másik festő műtermében. Mint a párizsi Salon aranyérmének nyertese, Munkácsy különleges figyelemben részesült ekkor Düsseldorfban és de Marche báró segítségével számíthatva kivitelezhetőnek tartotta azt a rég dédelgetett tervét, hogy a művészeti élet korabeli központjába, Párizsba költözzön.

Az átköltözésre 1872 elején került sor, és ugyanez év tavaszán járt Munkácsy először Colpachon is. Pihenni utazott oda, egy elég mély depressziós időszakban, amikor a *Siralomház* sikere után hosszú ideig nem vett ecsetet a kezébe. Heteknek kellett eltelniük, amíg a barátságos környezet, a kastélyt övező erdő megnyugtató csendje feloldotta szorongásait és egy Hollandiából hozott festőkészlettel kifestette a kastély egyik nagytermének pannóit. Az öt jelenetből, sajnos, csak kettő élte túl – töredékes állapotban – az 1914-es német megszállást.

De Marche báró 1873. június 1-én bekövetkezett halálát követően, a gyászév letelte után Munkácsy feleségül vette Cécile Papier-t, aki egyebek mellett, hozományként hozta a házasságba a colpachi birtokrészt és kastélyt is. A család főleg a nyári hónapok egy részét töltötte Colpachon, Cécile hónapokat, Munkácsy, akit munkája Párizshoz kötött, csak néhány hetet. Teljesen berendezett, jól felszerelt műterem állt ott is rendelkezésére. Itt festette többek között a *Két család (a konyhában)* (1879), a *Pálmaházban* (1881), *A várúrnő születésnapja* (1887) című képeit, de itt készült a kosztümös zsánerképek zöme, valamint számos tájkép és tájképvázlat is. Hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük, ilyen a *Fasor (Colpachi park, 1873)* *Pávák* (1878), a *Hazafelé* (1882), *A colpachi park bejárata* (1886), *A colpachi park* (1886), stb. És többnyire itt örökítette meg a családtagok, barátok vonásait arcképek vagy zsánerkompozíciók formájában.

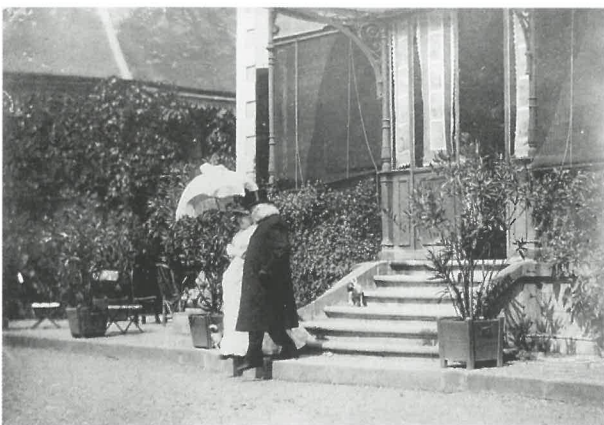
MUNKÁCSY Ióhátón a colpachi parkban

Colpachon vendégeskedtek nyaranta Munkácsyék barátai, így többek között a Sedelmeyer család, Marie München, Haynald Lajos bíboros és a legrepresentatívabb vendég: Liszt Ferenc. Liszt, aki 1886 nyarán élete utolsó szép napjait köszönhette Munkácsyék vendégszeretetének, a következőképpen írta le Colpachot: „(...)ősi, tágas, kétszintes ház inkább, semmint kastély. A szobák jól vannak elrendezve, bútortatuk pedig gazdag és elegáns. A vidék elsődleges ékességei a tölgyesek, bükk-, kőriserdők és fenyvesek. A földszinti régi, boltíves kápolnában Haynald kardinális tegnap és ma is misét mondott.”³

AZ 1887-ES NYÁR

három hónapját, június közepétől szeptember közepéig Colpachon töltötte Munkácsy. Az egy évvel korábbi időszaktól eltérően ezek a hónapok csendesen teltek. A leutazást előkészítő levelekből kitűnik, hogy Munkácsy kifejezetten dolgozni ment Colpachra, ugyanis modelleket is vitt magával. Ekkor bukkan fel először leveleiben Rippl-Rónai József neve, mint aki frissen Párizsba érkezvén semmilyen megélhetéssel nem bír és Munkácsy segítségével őt is Colpachra szándékszik vinni. (Hogy a leutazás megvalósult-e ekkor, ezt sem Munkácsy, sem Rippl levelei nem árulják el.) A Sedelmeyernek átadott képek jegyzékéből kitűnik, hogy Munkácsy 1887 nyarán festette *A várúrnő születésnapja*, *Az alvó nagyapó*, *A télikert*, és *Az alvó gyermek* című képeket, valamint belekezdett két nagyobb tájképbe (feltehetően a *Csevegés a parkban* és a *Mosónők az erdőszélen* című munkákba, de ez nem tudható biztosan), amelyeket utóbb Párizsban fejezett be és csak 1888-ban adott át Sedelmeyernek. Bár az ott tartózkodás idejéről nincsenek információink, az eredményből arra következtethetünk, hogy kedvvel és elég nagy lendülettel dolgozhatott.

LISZT Ferenc Colpachon

AZ ALVÁS MOTÍVUMA

olyan mitológiai előzmények után, mint a reneszánsz idején kedvelt alvó Vénusz, Courbet festészetében nyert új értelmezést a 19. század derekán. Courbet – akinek életmű kiállítása 2008. január végéig látható a párizsi Grand Palais-ban – több jelentős alkotásának témájául választotta az alvás motívumát. A legismertebbek, *A sebesült férfi* (1844–54), a *Kisasszonyok a Szajna partján* (1856–57), az *Alvó fonónő* (1853) a maguk korában is a legtöbbet kommentált képek közé tartoztak. Munkácsy, aki 1867-ben találkozott először Courbet képeivel és a későbbiekben is figyelemmel kísérte műveinek felbukkanását – saját gyűjteményében is volt egy tengerpartot ábrázoló Courbet-mű – minden bizonnyal ismerhette e képek némelyikét.

Meglepő módon 1887-ben, egymás után vagy éppen párhuzamosan festett két (de lehet, hogy három) alvó alakot ábrázoló zsánerképet. *Az alvó nagyapó* mellett *Az alvó kisgyermek* és feltehetően az *Alvó nő* is ebben az évben készült. Nem tudni, mi fordította figyelmét éppen ekkor az alvás motívuma felé, amely egy másik valóságba zárkózás momentumát rögzíti, egy olyan élethelyzetet, amelyben az alvó ember elérhetlenné válik környezete számára, és ezért bizonyos titokzatosság övezi. Az alvó ember személyisége megszűnik, így az egy vagy több alvó figurát megjelenítő életképek csendéletként viselkednek, lehetővé téve a néző zavartalan elmélyedését a kép témájában. Munkácsy említett képei közül ilyen az alvó gyermeket és az

Gustave COURBET: Szajna parti kisasszonyok, 1856–1857. Petit Palais-musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris, Párizs

alvó nőalakot ábrázoló mű, míg *Az alvó nagyapó* megőrzi életképi jellemzőit. Ez elsősorban a kép bal térében látható jelenet következménye, amely minden „csendes-sége” ellenére mozgást visz az eleve kétpólusú kompozícióba. A környezet szokatlanul puritán, bár az ismert berakásos asztalka és a porcelán éjjeli lámpa itt is látható. Munkácsy, aki gyakran jellemezte alakjait az őket körülvevő tárgyi környezettel, ezúttal alighanem az idős Papier úr szigorú és méltóságteljes egyéniségét jellemezte a darabos bútorok és a monumentális ajtó által behatárolt térrel, amelynek mégis bensőséges hangulatot kölcsönöz a mindent egybefogó meleg fény. A kép éppen családi vonatkozásai által tarthat számot a Munkácsy-életművel foglalkozók fokozott érdeklődésére.

Boros Judit

MUNKÁCSY Mihály: *Alvó kisgyermek*, 1887. magántulajdon

JEGYZETEK:

1. Végvári Lajos: Munkácsy Mihály élete és művei, Akadémiai Kiadó, Budapest 1958. 333.
2. A Munkácsyné és de Marche báró családjára vonatkozó adatokhoz lásd: http://www.luxemburgensia.bnl.lu/cgi/luxonline1_2.pl?action=fv&sid=luxbio&vol=06&page=417&zoom=3
3. Walker 2003. 484. (az eredeti közlés helyével).
1886 nyarán Munkácsyék – nem egészen véletlenül – egy időben látták vendégül a két régi barátot.
Ekkor készült Munkácsy Liszt- illetve Haynald-portéja is.

